

Nr 296.

Ankom till riksdagens kansli den 14 december 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för ökad utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2: a avd.)

I propositionen nr 381 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 november 1945, föreslagit riksdagen att

dels besluta att å plats, som framdeles bestämmes, skall uppföras ett nytt tandläkarinstitut med en årlig examinationskapacitet av omkring 80 tandläkare, avsett att tagas i bruk från och med den 1 januari 1948,

dels medgiva, att ytterligare 40 tandläkarstuderande må antagas vårterminen 1946 för att erhålla undervisning i den ordning chefen för ecklesiastikdepartementet i omförmälda statsrådsprotokoll förordat,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i övrigt vidtaga de åtgärder, som må befinnas erforderliga för ett genomförande av nämnda åtgärder.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *N. Gabrielsson* och *J. M. Bäckström* (I: 444) och den andra inom andra kammaren av herr *C. Lindmark m. fl.* (II: 688), i vilka hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 381 måtte besluta *dels* att för utbildning av tandläkare skola inrättas ytterligare två nya tandläkarinstitut med en sammanlagd årlig examinationskapacitet av minst 80 tandläkare, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande förläggning av det ena av dessa institut till övre Norrland;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *O. Mattsson m. fl.* (I: 449) och den andra inom andra kammaren av herr *E. V. Staxäng m. fl.* (II: 691), vari hemställts, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 381, måtte besluta att å platser som framdeles bestämmas skola uppföras två nya tandläkarinstitut med en årlig examenskapacitet av vardera högst 60 tandläkare, av vilka ett avsett att tagas i bruk från och med den 1 januari 1948.

Beträffande motiveringen för de sålunda motionsvis framställda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna I: 449 och II: 688.

I propositionen har departementschefen inledningsvis anfört bland annat följande.

Sedan statsmakterna 1938 fattat beslut om ett successivt genomförande av en för hela landet avsedd folktandvård, har det för varje år blivit allt uppenbarare, att bristande tillgång på tandläkare i stor utsträckning förhindrar upprättandet av planerade och beslutade tandvårdskliniker. Enligt en utbredd uppfattning äro skyndsamma åtgärder nödvändiga för att råda bot på denna brist.

Det är givetvis vanskligt att taga ställning i frågan om det totala behovet av tandläkare. Å ena sidan talar den omständigheten, att tandvård i modern mening först under de senare decennierna nått någon större omfattning, för att det hittillsvarande antalet tandläkare bör ökas i mycket hög grad. Å andra sidan får man ej förbise, att en genomförd rationell folktandvård, förbättrade behandlingsmetoder samt resultaten av den vetenskapliga forskningen inom odontologin och över huvud medicinen utgöra faktorer, vilka inom en framtid kunna verka till en minskning av tandläkarbehovet.

Under senare år ha flera försök till beräkning av det framtida tandläkarbehovet gjorts. I förslag 1942 till omorganisation av tandläkarinstitutet beräknade sålunda institutets lärarråd det överskådliga behovet av tandläkare till 3 400 med en behandlingsskapacitet av 2 400 000 patienter om året, vilket ansågs kräva en årlig utexaminering av 120 tandläkare. Institutets nuvarande organisation är beräknad härefter. I olika sammanhang har emellertid medicinalstyrelsen hävdat, att nämnda beräkningar äro för låga. Senast har styrelsen — i överensstämmelse med förslag från annat håll — uttalat, att för hävande av bristen på tandläkare inom folktandvården samt militär- och privattandvården en årlig examination av 180 tandläkare snarast möjligt borde komma till stånd. Det kan beräknas, att i så fall tandläkarstocken i sinom tid kommer att uppgå till omkring 4 800.

Om ett bedömande göres med utgångspunkt från erfarenheterna i de delar av landet, där tandvården är mera utvecklad, och med hänsyn till det antal patienter, en tandläkare i genomsnitt behandlar per år, synes det mig uppenbart, att det av medicinalstyrelsen angivna tandläkarbehovet ej för överskådlig tid är för högt beräknat. Jag utgår därför i det följande från, att ett tillgodoseende av tandläkarbehovet kräver minst 180 nya tandläkare om året. Huruvida detta tal skall behöva ytterligare ökas, torde erfarenheten få utvisa.

Vissa åtgärder till en ökad tandläkarproduktion ha redan vidtagits. Jag erinrar härutinnan, att genom tandläkarinstitutets år 1943 beslutade omorganisation dess examinationskapacitet ökats från omkring 90 till 120 om året. På förslag av institutets lärarråd intogs — med hänsyn till vissa förhållanden i samband med övergången till ny organisation — i januari 1945 en extra kurs om 60 studerande. I skrivelse den 6 juni 1945 föreslog härefter den jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade 1944 års utredning rörande tandläkarutbildningen m. m. vissa åtgärder till ökning av elevantalet för tandläkarutbildning. I anledning därav förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 10 augusti 1945 bland annat hinder icke möta för tandläkarinstitutets lärarråd att från och med höstterminen 1945 tills vidare till elever vid institutet årligen antaga 140 studerande, vilka skulle fördelas till undervisning för tandläkarkandidatexamen mellan karolinska institutet och medicinska fakulteten i Lund med 100 på den förra och 40 på den senare undervisningsanstalten. Kostnaden för arvoden m. m. vid den nya kursen, upp-

gående till omkring 20 500 kronor, skulle bestridas ur åttonde huvudtitelns anslag till extra utgifter.

I skrivelse den 6 november 1945 ha nyssnämnda sakkunniga avgivit vissa preliminära förslag i syfte att åvägabringa den ökning av tandläkarutbildningen, varom jag talat i det föregående. Framställningen innefattar förslag om nyintagning av tandläkarstuderande redan i början av 1946. Om detta skall kunna ske och framförallt studierna för det sålunda utökade antalet tandläkarstuderande skola kunna fortgå utan fördröjande uppehåll, måste vissa beslut fattas redan av 1945 års riksdag. Behovet av åtgärder synes så trängande, att den redan långt framskridna tiden ej bör utgöra hinder för en omedelbar framställning i ämnet till riksdagen. Slutliga förslag om en utökad tandläkarutbildning böra därefter — sedan utredningen i ärendet kompletterats och slutförts — föreläggas 1946 års riksdag.

Tandläkarutbildningssakkunnigas ifrågavarande framställning går ut på följande åtgärder:

1:o) I januari 1946 intagas — utöver de 140 elever, som börjat sina studier på hösten 1945 — ytterligare 40 tandläkarelever, som till studier för tandläkarkandidatexamen (1 år) hänvisas till kurser, förlagda till medicinska fakulteten i Lund.

De sakkunniga ha härom framhållit, att en intagning på ovannämnda sätt av tandläkarstuderande såväl på hösten som på våren medför vissa väsentliga fördelar. Varje årsklass studerande komme att bestå av två olika grupper. Därigenom förbättrades studiemöjligheterna för de studerande, som på grund av senare än under våren avlagd studentexamen, kompletteringar, medicinska studier, militärtjänstgöring eller annan orsak icke kunnat vinna inträde för tandläkarutbildning vid en hösttermins början.

Kostnaderna för arvoden till lärare m. m. vid kursen i Lund ha de sakkunniga beräknat till 23 000 kronor, därav omkring 14 200 kronor för budgetåret 1945/46.

2:o) De hösten 1945 antagna, på Stockholm och Lund fördelade 140 eleverna fortsätta — efter avlagd tandläkarkandidatexamen — sina studier vid tandläkarinstitutet i Stockholm under höstterminen 1946 och kalenderåret 1947. Härom ha de sakkunniga framhållit följande.

Nämnda tid ägnas åt förberedande tekniska kurser i tandfyllningskonst och protéslära samt propedeutisk tandkirurgi. För genomförandet erfordras förstärkning av tandläkarinstitutets lärarkrafter och övriga personal för en beräknad årskostnad av 135 000 kronor. Höjningen från 120 till 140 elever framtingar nämligen bland annat en redan vid nuvarande elevantal mycket önskvärd dubblering av kurserna. Det utökade elevantalet påkallar därjämte nyinredning av vissa utrymmen i den av institutet disponerade byggnaden för en beräknad kostnad av omkring 40 000 kronor.

3:o) De vårterminen 1946 antagna 40 eleverna fortsätta, efter avslutade prekliniska studier, under år 1947 sin utbildning i Malmö eller Göteborg, där en undervisning, motsvarande andra året av tandläkarutbildningens studieplan, provisoriskt anordnas. De sakkunniga ha härom anfört.

Vid överläggningar med representanter för Malmö och Göteborgs kommunalförvaltningar har försäkrats, att dessa städer äro villiga att kostnadsfritt för staten ställa tillfredsställande utrymmen till förfogande för ifrågavarande provisoriska undervisning samt svara för lokalernas byggnadstekniska iordningställande. Statsverkets kostnader för provisoriet ha beräknats till omkring 64 000 kronor för löner (frånsett eventuellt rörligt tillägg och kristillägg), 70 à 75 000 kronor för omkostnader för driften (däri inräknat anskaffande av undervisningsmateriel m. m.) samt omkring 140 000 kronor för kostnader för viss inredning och utrustning. Till ett värde av omkring 160 000 kronor skulle emellertid denna materiel och utrustning komma ett nytt tandläkarinstitut till godo.

4:o) Ett nytt tandläkarinstitut, avsett för en årlig intagning av 60—80 elever, inrättas och förlägges enligt de sakkunnigas majoritet till Malmö. En minoritet har i stället förordat Göteborg. Härom har anförts följande.

Förutsättning för en redan vårterminen 1946 till 180 utökad elevintagning per år är, att ett nytt tandläkarinstitut står färdigt att tagas i bruk vid början av vårterminen 1948. Till detta skulle i första hand då hänvisas de 40 vårterminen 1946 antagna eleverna samt därjämte 20 helst 40 av de 140 elever, som intagits höstterminen 1945. Härigenom skulle vid tandläkarinstitutet i Stockholm redan från och med 1948 års ingång en önskvärd sänkning av årsgruppernas storlek till 100 kunna genomföras.

De sakkunniga ha låtit uppgöra preliminära ritningar och kostnadsberäkningar till ett nytt institut i Malmö eller Göteborg, avsett för en årlig intagning av 80 elever och förlagt i anslutning till befintliga sjukhusanläggningar, varigenom driftkostnaderna kunna nedbringas. Ritningarna och beräkningarna vila på förutsättningar, som närmare angivits, och grunda sig på en omprövning av de till sakkunniga hänskjutna frågor, som röra tandläkarutbildningen.

Institutsbyggnaden har avsetts få ett kubikinnehåll av 58 600 kubikmeter och draga en byggnadskostnad av omkring 6 840 000 kronor i Göteborg och 6 460 000 kronor i Malmö. Utrustningskostnaden har beräknats till mellan 2 500 000 kronor och 3 000 000 kronor samt den årliga driftkostnaden till mellan 900 000 kronor och 1 000 000 kronor. Från sistnämnda kostnad har dock angetts avgå inkomster av elev- och patientavgifter med omkring 200 000 kronor. Därjämte har representanter för såväl Malmö som Göteborg förklarat, att städerna äro villiga att till staten utge det belopp, varmed deras utgifter för folktandvården minskas genom ett nytt tandläkarinstitut.

Förutsättning för uppförande av ett nytt institut å föreslagen tomt i Malmö är, att stadsplanebestämmelserna rörande tomten i någon mån ändras. Ändringarna anses dock ej vara större än att de torde kunna genomföras för en byggnad av ifrågavarande offentliga karaktär.

De sakkunniga påpeka slutligen, att medicinalstyrelsens representant vid överläggningarna delat den uppfattning, som företrätts jämväl bland de sakkunniga, att två nya mindre tandläkarinstitut böra upprättas.

Departementschefen har för egen del anförut följande.

Jag anser mig av skäl, som angivits i det föregående, böra utgå från, att organisationen för tandläkarutbildningen tills vidare minst bör ges en examinationskapacitet av 180 nya tandläkare om året. Det nuvarande

tandläkarinstitutet är avsett för en årlig utexaminering av 120. Vissa vägran- de skäl tala för att detta institut såväl absolut som med hänsyn till den nuvarande lärarorganisationen är för stort. Det synes önskvärt, att dess examinationskapacitet i sinom tid nedbringas till högst omkring 100 tand- läkare om året.

Härav följer, att utbildning för minst omkring 80 nya tandläkare om året bör anordnas genom inrättandet av ett eller flera nya institut. Tand- läkarutbildningssakkunniga ha förordat ett nytt institut med en examina- tionskapacitet av 80 om året under det att från andra håll, däribland medi- cinalstyrelsen, hävdats, att två mindre institut vore att föredraga. Efter ett ingående övervägande har jag kommit till den uppfattningen, att visser- ligen flera skäl tala för den senare meningen. I fråga såväl om uppförandet som driften bli emellertid kostnaderna för två mindre institut avsevärt högre än för ett större. Med hänsyn bland annat härtill har jag funnit mig böra förorda, att tills vidare *ett* nytt tandläkarinstitut uppföres för en be- räknad examinationskapacitet av omkring 80 tandläkare om året.

De sakkunnigas majoritet har ansett, att ett nytt institut bör förläggas till Malmö. En dylik förläggning möjliggör utan tvivel en för den vetenskapliga nivån å verksamheten vid institutet värdefull nära anknytning till de medicin- ska och naturvetenskapliga institutionerna vid universitetet i Lund. Minorite- ten inom de sakkunniga har i stället förordat en förläggning till Göteborg. Re- presentanter för båda dessa städer ha förklarat städerna villiga att påtaga sig vissa ekonomiska förpliktelser i utbyte mot ett institut.

Såsom redan berörts, ha de sakkunniga — i syfte att snarast avhjälpa rådande allvarliga tandläkarbrist — föreslagit, att 40 nya tandläkarstuderan- de skola antagas redan vid början av vårterminen 1946 och under ett år erhålla preklinisk undervisning vid universitetet i Lund. Härigenom skulle hela antalet under budgetåret 1945/46 nyintagna tandläkarstuderande stiga till 180.

Förutsättning för nämnda förslags genomförande är emellertid främst, att vissa provisoriska anordningar vidtagas för den fortsatta utbildningen av ifrågavarande 40 elever och ytterligare av de 20, som hösten 1945 intogs utöver det normalt föreskrivna. Härom ha de sakkunniga framlagt förslag och beräkningar, till vilka slutlig ställning dock behöver tagas först vid 1946 års riksdag. En ytterligare oundgänglig förutsättning för den föreslagna åt- gårderna är, att ett nytt tandläkarinstitut står färdigt att vid början av vår- terminen 1948 mottaga en betydande del av de tandläkarstuderande. För att detta skall kunna ske måste redan vid innevarande års riksdag princip- beslut fattas om uppförande av ett nytt institut och om dess kapacitet.

Med hänsyn till vikten av en snabbt ökad tandläkarutbildning anser jag — med beklagande av att remissbehandlingen av ärendet icke hunnit avslu- tas — att trots detta ett ståndpunktstagande till frågorna om ett nytt in- stitut och dettas kapacitet kan ske redan på nuvarande stadium av ut- redningen. Detta skulle, såsom nämnts, möjliggöra den av de sakkunniga föreslagna elevintagningen i början av 1946 och över huvud verksamt bi- draga till en skyndsam lösning av föreliggande spørsmål. Däremot är jag på utredningens nuvarande stadium icke beredd att taga slutlig ställning i förläggningsfrågan. De sakkunnigas fortsatta arbete med förberedande av ett nytt institut torde emellertid icke på ett avgörande sätt behöva hindras av att detta spørsmål upptages först vid 1946 års riksdag.

Jag vill alltså förorda, att förslag nu förelägges 1945 års riksdag att fatta

principbeslut om inrättande av ett nytt tandläkarinstitut med en examinationskapacitet av 80 tandläkare om året.

Därest så sker, bör därjämte redan vårterminen 1946 intagas en ny kurs om 40 tandläkarstuderande. Mot de av de sakkunniga beräknade kostnaderna för denna kurs har jag icke funnit anledning till erinran. Bemyndigande bör alltså utverkas av riksdagen till denna nyintagning. Kursen synes böra anordnas i huvudsak på samma sätt som den liknande kurs, som påbörjades vid universitetet i Lund höstterminen 1945. Kostnaderna för kursen under budgetåret 1945/46 torde böra bestridas med anlitande av de till tandläkarinstitutets verksamhet anvisade anslagen. I detta sammanhang vill jag förorda, att jämväl kostnaderna för förutnämnda i september 1945 påbörjade kurs i Lund, vilka jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 10 augusti 1945 skola bestridas ur åttonde huvudtitelns anslag till extra utgifter, slutligt få gäldas med anlitande av berörda till verksamheten vid tandläkarinstitutet anvisade anslag. Därest detta förslag av riksdagen lämnas utan erinran, torde beslut av Kungl. Maj:t få meddelas framdeles rörande omföring av ifrågasvarande utgifter.

Ett bifall till vad sålunda förordats kräver, såsom förut anförts, för budgetåret 1946/47 och senare hälften av 1947 att viss provisorisk undervisning anordnas i Malmö eller Göteborg ävensom att en provisorisk förstärkning av det nuvarande tandläkarinstitutets lärarpersonal m. m. sker, varjämte viss komplettering av detta instituts lokaler måste komma till stånd. Förslag i dessa avseenden torde få föreläggas 1946 års riksdag. I detta sammanhang vill jag endast nämna, att den ökade elevintagningen hösten 1945 vid tandläkarinstitutet samt nyintagningen vårterminen 1946 och förberedelsearbetena för provisorierna därefter medföra så betydande merarbeten, att en förstärkning av institutets administrativa ledning kan bli nödvändig redan från den 1 januari 1946. Särskilt torde därvid kunna övervägas att bereda lärarrådets vice ordförande befrielse från större eller mindre del av hans undervisnings- och examinationsskyldighet för att han i stället såsom föredragande i lärarrådet skall kunna påtaga sig en del av arbetsbördan. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall äga befogenhet vidtaga erforderliga åtgärder till mötande av denna arbetsbelastning och att kostnaderna därför, däribland ett lämpligt arvode till vice ordföranden, få gäldas ur vederbörliga anslagsposter i institutets avlöningsstat.

Jag förutsätter, att de sakkunnigas arbeten med definitivt förslag till ett nytt institut forceras, så att förslaget skall kunna föreläggas 1946 års riksdag.

Slutligen vill jag påpeka, att de av representanter för Malmö och Göteborg i utsikt ställda ekonomiska prestationerna böra preciseras och få juridiskt bindande form, innan ställning i förlägningsfrågan tages. Den i ärendet framförda stadsplanefrågan i Malmö bör likaså dessförinnan klarläggas.

Utskottet.

År 1938 fattade statsmakterna beslut om ett successivt genomförande av en för hela landet avsedd folktandvård. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har det för varje år blivit allt mera uppenbart, att bristande tillgång på tandläkare i stor utsträckning förhindrar upprättandet av planerade och beslutade tandvårdskliniker. Utskottet är ense med departementschefen om nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtagas för att avhjälpa denna brist.

Medicinalstyrelsen har framhållit, att för hävande av bristen på tandläkare inom folktandvården samt militär- och privattandvården en årlig examination av 180 tandläkare borde komma till stånd. I likhet med departementschefen anser utskottet det av medicinalstyrelsen angivna examinationsbehovet icke för högt beräknat. Snarare torde man enligt utskottets mening hava anledning räkna med att nämnda siffra är hållen i underkant.

Tandläkarinstitutet i Stockholm är för närvarande avsett för en utexaminering av 120 nya tandläkare om året. Såsom departementschefen framhållit tala vägande skäl för att detta institut är för stort. Enligt departementschefen borde examinationskapaciteten här i sinom tid nedbringas till högst omkring 100. För att tillgodose detta önskemål, men i främsta rummet för att avhjälpa den akuta bristen på tandläkare för folktandvårdens behov, synes det utskottet uppenbart, att ökade utbildningsmöjligheter på här ifrågavarande område med det snaraste böra anordnas. Departementschefen har begränsat sig till att tills vidare förorda uppförande av ett nytt tandläkarinstitut för en beräknad examinationskapacitet av omkring 80 tandläkare om året, medan i motionerna I: 444 och II: 688 föreslagits inrättande av två nya institut med en sammanlagd årlig examinationskapacitet av minst 80 tandläkare samt i motionerna I: 449 och II: 691 yrkats, att två nya institut skulle upprättas med en årlig examinationskapacitet av vardera högst 60 tandläkare. Utskottet har vid sin prövning av förevarande spörsmål — med hänsyn främst till det framtida behovet av tandläkare — kommit till den uppfattningen, att övervägande skäl tala för att två nya institut upprättas och får därför förorda, att riksdagen nu i princip fattar beslut härom. Emellertid torde det — i första hand på grund av förefintlig brist på lärarkrafter — icke låta sig göra att samtidigt igångsätta utbildningen vid båda de nya instituten. Utskottet tillstyrker därför, att nu till en början i enlighet med Kungl. Maj:ts föreliggande förslag å plats, som framdeles bestämmes, uppföres ett nytt institut, avsett att tagas i bruk från och med den 1 januari 1948. Då det ur ekonomiska synpunkter — enligt vad utskottet inhämtat — torde ställa sig förmånligare med anordnande av ett institut med en årlig examinationskapacitet av 80 i stället för 60 tandläkare, tillstyrker utskottet, att institutet planlägges i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. I detta sammanhang vill utskottet likväl framhålla, att det ur olika synpunkter är till fördel för såväl undervisning som forskning, att institutet icke tilltages för stort. Den årliga examinationskapaciteten synes utskottet därför böra bliva högst 80 tandläkare. Vid sitt tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag om att institutet planeras för utbildning av 80 tandläkare årligen har utskottet även beaktat nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtagas för ett avhjälpande av rådande allvarliga tandläkarbrist.

Sedan detta nya institut tillkommit och så snart tillgång på lärarkrafter och övriga på frågan inverkan omständigheter göra det möjligt, torde ytter-

ligare ett tandläkarinstitut böra uppföras å plats och med den examinationskapacitet, som framdeles kan komma att bestämmas.

Vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anfört och föreslagit föranleder icke någon erinran från utskottets sida.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt motionerna I: 444 och II: 688 ävensom I: 449 och II: 691,

I. besluta, att två nya tandläkarinstitut skola inrättas å platser, som framdeles bestämmas;

II. besluta, att det ena av dessa institut skall uppföras med en årlig examinationskapacitet av högst 80 tandläkare och avsett att tagas i bruk från och med den 1 januari 1948;

III. medgiva, att ytterligare 40 tandläkarstuderande må antagas vårterminen 1946 för att erhålla undervisning i den ordning, departementschefen förordat;

IV. bemyndiga Kungl. Maj:t att i övrigt vidtaga de anordningar, som må befinnas erforderliga för ett genomförande av nämnda åtgärder.

Stockholm den 14 december 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Gustaf Karlsson, von Heland, Gillström, Emil Petersson, Johan Eric Ericson, Gustav Emil Andersson* och *Rosenberg*; samt

från andra kammaren: herrar *Eriksson* i Stockholm, *Danielsson, Pettersson* i Dahl, *Mårtensson, Stazäng, Wallentheim, Viklund, Lindholm, Onsjö, Åkerström, Petterson* i Degerfors och *Birke*.